

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Voer voor psychoanalytici

Er zijn in Nederland en Vlaanderen maar weinig psychoanalytici die zich, behalve misschien voor hun proefschrift, ook systematisch wijden aan wetenschappelijk onderzoek. De onlangs overleden hoogleraar Wim Trijsburg was zo iemand en zijn sterven betekent voor de Nederlandse psychoanalyse dan ook een groot verlies. Bovendien was hij een man die multimethodisch wilde denken en werken en trachtte verschillende theorieën te integreren. In dit nummer treft u voor het eerst sinds lange tijd weer een verslag van een empirisch onderzoek aan. Willem Stapert en Sannie Smeekens presenteren op een zeer toegankelijke manier een onderzoek naar de normale ontwikkeling van het geweten. Conform de stijl van de experimentele psychologie wordt een groep kinderen in een situatie gebracht waarin zij de kans krijgen om in een kansspel vals te spelen. Een interessante vraag is of de groep ‘heel brave kinderen’ gekenmerkt wordt door een streng geweten of dat het gewoon vrolijke, gezonde kinderen zijn. Bij de beantwoording van die vraag komt de psychoanalyse om de hoek kijken als de auteurs de onderzoeksresultaten verbinden met psychoanalytische theorieën over de gewetensontwikkeling, in het bijzonder met Emdes model van de morele ontwikkeling. Motto van het artikel is een uitspraak van de Groningse analyticus J. H. Hokse: ‘Het geweten heeft tot taak ervoor te zorgen dat het goed met je gaat.’ Wie meer wil weten over de veronderstelde relatie tussen de strengheid van het geweten en broodeerlijke kinderen, leze dit artikel.

Solange Leibovici vertrekt in haar artikel vanuit de veronderstelling dat aan ieder creatief proces een trauma ten grondslag ligt. Ze vraagt om een ‘medische’ blik van de lezer: als u geschept wordt door een auto, is dat geen trauma, hoe vervelend ook. Het trauma ontstaat pas daarna, zoals aangeduid in de term ‘hersentrauma’. Ook in de wereld van de psyche wordt een trauma gedefinieerd als de psychische wond die is ontstaan ten gevolge van een traumatiserende gebeurtenis of reeks van gebeurtenissen. Niet de gebeurtenis zelf is het trauma, maar de manier waarop de gebeurtenis is verwerkt. Elk trauma is daarmee een hoogstpersoonlijk trauma, want de persoonlijkheid bepaalt hoe de gebeurtenis is waargenomen en al of niet wordt verwerkt. In de wond raken het externe gevaar van de gebeurtenis(en) en het innerlijke gevaar van eigen angsten met elkaar verbonden. Korte, ijsingwekkende fragmenten uit de boeken van Primo Levi en Marian Pankowski illustreren

dit. In een poging tot afweer of reparatie van de wond wordt het trauma in het literaire werk herhaald en naderhand bewerkt. Verwijzend naar Bollas, beschrijft Leibovici hoe ons zelf voortdurend aan wijziging onderhevig is en dat het lezen van een boek of het bekijken van een film op ons inwerkt doordat wij er halfbewust op reageren en het ons laat transformeren.

Stelt Leibovici in haar artikel het trauma van de kunstenaar en de verwerking daarvan in het creatieve proces centraal, Antoine Mooij zet de psychologie van de kunstenaar en het creatieve proces geheel tussen haakjes. In mijn eigen woorden weergegeven: Mooij vraagt zich af of er in een reeks van werken van dezelfde auteur een psychologische structuur waar te nemen is, die lijkt op een diagnostische structuur. Zelf zegt hij: «Laat een structurele analyse een bepaalde wereld, formeel en inhoudelijk, zien? In de aanloop naar de beantwoording van deze boeiende vraag schetst Mooij hoe een literair werk de wereld op een andere, nieuwe of diepere manier ontsluit. Door het metaforische van de taal wordt de directe beleving van de wereld en het onmiddellijke genot op een afstand gezet, en ontstaat de wereld van het verlangen. Een kunstwerk, zoals een literair werk, raakt aan de intimiteit van dat verlangen. Mooij meent dat in literaire werken inderdaad neurotische en borderlineposities te vinden zijn, met ieder een eigen signatuur voor de omgang met afstand en verlangen. Het werk van Reve, Hermans, Ouwens en Faverey wordt kort aangestipt.

Meestal probeer ik in mijn redactioneel ook de rubrieken «Verslagen» en «Boeken» in een perspectief te plaatsen en te verbinden met de artikelen. Dat is me dit keer niet gelukt, omdat de inhoud te divers is. Ze vormen gewoon «voer voor psychoanalytici», waarbij eenieder eruit kan pikken wat hem of haar interesseert: transculturele psychoanalyse, interculturele samenwerking, politiek en psychoanalyse, Bion, Green, Lacan, vroege kinderontwikkeling, enzovoort. En dan heb ik nog maar de helft van de onderwerpen genoemd. De rubriek «Boeken» maakt het mogelijk gericht nieuwe publicaties te toetsen aan de eigen belangstelling. Onlangs moest ik voor de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse een enquête invullen waarin mij werd gevraagd naar mijn bijscholingsactiviteiten van de afgelopen vijf jaar. Zou het meetellen als je «zelfstudie» invult?

Frans Schalkwijk